

Carl Scheel-Plessens
stilling til helstatstanken november 1863
til juli 1864.

AF

J. BOISEN SCHMIDT

Frederik VII's død den 15. november 1863 på Lyksborg udløste megen politisk uro i Danmark. Novemberforfatningen manglede endnu den kongelige underskrift. Om efterfølgeren på tronen vidste man, at han var modstander af forfatningen, bl. a. fordi Preussen erklærede den i strid med aftalerne 1851—52, og fordi de neutrale magter var imod sanktion i hvert fald i øjeblikket, og at han var helstatsmand af overbevisning. Nogen tillid i større kredse af befolkningen nød han ej heller.

Dagen efter kongens død gav hertugen af Augustenborg afkald på arveretten til fordel for sin søn »Friedrich der Achte«, og en meget stærk bevægelse opstod på grund heraf i hertugdømmernes befolkning. De lokale embedsmænd i Holsten nægtede i vidt omfang at aflægge ed til Christian IX, situationen var præget af oprørstendenser.

Konseilspræsidenten, C. C. Hall, havde det ikke let, hans forhold til den nye konge var ikke det bedste, og samtidig drev folkestemningen i landet ham frem i ejderdansk retning. Christian IX kunne derfor ikke få ham til at billige, at kongens stadfæstelse af forfatningen blev udsat og overvejede derpå et ministerskifte. Konferencer med helstatsmænd som Andræ, Carl Moltke og C. N. David gav dog intet resultat. Derfor underskrev kongen den 18. november forfatningen, der gav Holsten en særstilling

inden for det danske monarki. På baggrund af den voldsomme uro i hertugdømmerne ønskede Hall, der også var minister for Holsten, en anset holstener på denne post for at berolige stemningen¹ og indgav derfor den 21. november² sin demissionsbegæring som holstensk minister. Samtidig hermed indledte han en række forhandlinger med grev Carl Moltke, der nu under det nye dynasti, som han — ligesom adskillige andre medlemmer af det holstenske aristokrati, f. eks. familien Scheel-Plessen — stod nær, kunne tænke sig igen at tage aktiv del i politik. Forhandlingerne gik imidlertid trægt, og C. Moltke meddelte endelig Hall, at han ville konferere om sagen med H. A. Reventlow-Criminil og Carl Scheel-Plessen.

Hermed rettedes opmærksomheden igen mod den mand, der som præsident for den holstenske stænderforsamling (1855—1863) og som medlem af det danske rigsråd snart gennem mange år havde bekæmpet den af den danske regering over for hertugdømmerne førte politik. Hans absolutte førerstilling inden for det holstenske ridderskab (noget der egentlig var ganske ejendommeligt, eftersom han ikke før svigerfaderens død i 1869 ejede jordegods i Holsten, kun et hus i Altona), hans begavelse, kultur og veltalenhed gjorde det imidlertid ikke unaturligt, at man kastede blikket netop på ham, og i den følgende tid, indtil juli 1864, modtog han da ikke mindre end 3 tilbud om at indtræde i landets regering som minister for Holsten. Han afslog dem alle tre, og det er navnlig omstændighederne i forbindelse hermed, der skal være genstand for den følgende undersøgelse³.

¹ Før tronskiftet havde C. F. Tietgen, efter en samtale med den hamburgske senator Godefroy, forespurgt Hall, om det ville nytte noget, at Carl Scheel-Plessen blev guvernør i Holsten. Hall havde intet herimod, men efter hans mening ville grevinde Danner aldrig gå med hertil. C. F. Tietgen. Erindringer og Optegnelser, udg. af O. C. Molbech (1904), 79.

² Kriegers dagbøger II, 347.

³ Indtil for få år siden troede man, at Scheel-Plessen havde tilintetgjort alle sine papirer (således Aage Friis i Da. biogr. Leks. XXI (1941), 88), men undersøgelser, foretaget 1952—53 af Videnskabernes Selskabs arkivkommission, godtgjorde, at en ikke ringe del af hans arkiv fandtes på slottet

Først skal der imidlertid gives et kort omrids af Scheel-Plessens politiske synspunkter. Han var udpræget aristokrat og helstatsmand. Hans mål var et Slesvig-Holsten ligestillet med kongeriget. At et Slesvig-Holsten derimod skulle kunne existere som en selvstændig stat, troede han ikke et øjeblik på og lagde sig derfor ud ikke blot med det augustenburgske parti, men også med den slesvigholstenske demokratiske bevægelse. Hertugdømmerne skulle stå i forbindelse med et større land, og det skulle helst være Danmark. Dette synspunkt holdt han fast ved, lige til de storpolitiske konstellationer og krigens udfald viste ham, at denne politik ikke længere lod sig hævde. Først derefter vendte han blikket mod Preussen som den eneste magt, der politisk og kulturelt kunne være tale om som erstatning for Danmark. Upåvirket af det kraftige røre, han vakte om sin person, styrede han sin politiske kurs efter disse retningslinjer, ledet af sin klare, nøgterne forstand og sit sikre blik for realpolitiske fakta.

Vi omtalte ovenfor, at C. Moltke under sine forhandlinger med Hall meddelte denne, at han foretrak at konferere med Reventlow-Criminil og Scheel-Plessen. Disse to mænd havde ikke indfundet sig for at hylde Christian IX, hvad man ved hoffet fandt påfaldende¹. Den 25. november ankom Scheel-Plessen endelig til København og kom straks i audiens hos kongen sammen med Moltke². Opmærksomheden vendtes nu væsentligt mod Scheel-Plessen som ministeremne, og denne

Nehnten i Holsten. Med ejerens tilladelse er disse papirer, det drejer sig hovedsageligt om breve til Scheel-Plessen foruden nogle af hans egne koncepter til breve, taler og memoranda, nu mikrofotograferet i det danske Rigsarkiv under mærket D 75. Fra disse dokumenter har der kunnet hentes adskillige oplysninger, der ikke tidligere har været kendt, og som kan bidrage til at sprede lys over nogle af de mange (dunkle) Punkter i Scheel-Plessens meget omtvistede, betydningsfulde politiske Indsats (Aage Friis, loc. cit.).

¹ Overhofmarskal Oxholm havde ladet Scheel-Plessen dette vide og havde endvidere i en samtale med udenrigsministeriets direktør P. Vedel den 20. november ladet sig forlyde med, at han gerne så Scheel-Plessen som medlem af ministeriet. Kriegers dagbøger II, 348.

² Kriegers dagbøger II, 352.

tanke fandt en varm tilhænger i den engelske gesandt Sir Augustus Paget. I en samtale, Paget havde med Hall, erklærede denne sig villig til at acceptere Scheel-Plessen, men han stillede sig — forståeligt nok — meget tvivlende over for offentlighedens reaktion. Den 26. november var Scheel-Plessen igen hos kongen, men der kom intet resultat ud af forhandlingerne, og for at sætte skred i sagen inviterede Paget da Scheel-Plessen hjem til sig om aftenen for at prøve på at overtale ham til at overtage ministerposten¹. Scheel-Plessen udtalte over for Paget, at han var kommet til København efter kongens ønske, men han kunne ikke indtræde i et ministerium, hvis politik han hele tiden havde bekæmpet, thi derved ville han ødelægge alt for sig selv i Holsten uden at gavne kongen². Grunden til, at han ønskede monarkiet opretholdt, var iøvrigt dels, at dette gav holstenerne større muligheder for at opnå embeder og andre fordele, dels at Slesvig-Holstens erhvervsmæssige interesser krævede både forbindelsen mellem de to hertugdømmer indbyrdes og deres tilknytning til kongeriget. Scheel-Plessen erklærede sig stadig for en ven af londontraktaten og helstaten, og hvad den aktuelle politiske situation angik, mente han, at man burde forsøge at få det Tyske Forbund til at acceptere stillingen, som den da var, som midlertidig, hvorefter man skulle forhandle videre for at undgå forbundsexecutionen. Det stod efter denne samtale klart, at Scheel-Plessen ikke i denne omgang agtede at blive medlem af regeringen, og Hall måtte derfor fortsætte

¹ Til dette og det følgende: Pagets indberetning af 26. november 1863 i *Denmark and Germany* no. 3. I Scheel-Plessens arkiv findes der intet til belysning af denne «novemberepisode».

² Over for Hall havde Scheel-Plessen erklæret, at det mindste, en holstener kunne forlange for at overtage ministeriet, var, at det slesvigske ministerium overdroges en mand af moderate synspunkter, f. eks. Raasløff. Se Orla Lehmanns beretning i *H.T.* 10. r. IV, 331 og Halls kommentarer hertil: «Intet Defensionsindlæg men kun nogle supplerende Bemærkninger». R.A., Orla Lehmanns arkiv. E III 13. Iøvrigt skal Scheel-Plessen nogle dage senere over for Blixen-Finecke have udtalt, at en forståelse mellem den danske regering og det holstenske ridderskab for tiden var umulig. M. P. Bruuns dagbøger under 30. november 1863. Kgl. Bibl. Add. 261 8vo.

sine forhandlinger med Moltke, hvilke her ikke skal nærmere udredes, blot må det anføres, at Moltke definitivt sagde fra d. 30. november, idet Hall ikke kunne gå ind på det program, som Scheel-Plessen, Reventlow-Criminil og Moltke havde opstillet under deres møder på hotel Phoenix. Dette program gik ud på følgende:¹ 1) Danmark skulle erklære sig villig til at underkaste sig stormagternes afgørelse. 2) Da skulle Scheel-Plessen og Reventlow-Criminil se at få det Tyske Forbund til at finde sig i arveenheden og ligeledes underkaste sig afgørelsen. 3) Når forbundet var gået ind herpå, skulle fx. Scheel-Plessen overtage styrelsen af Holsten. Samtidig skulle de scheeleske forordninger² og den hallske regering ophæves, og alle rustningsudgifter skulle erklæres Holsten uvedkommende og overføres på Slesvig-Danmark. Endelig måtte toldgrænsen ikke flyttes³.

Scheel-Plessen benyttede iøvrigt lejligheden, medens han var i København, til sammen med næsten 100 danske godsejere (Scheel-Plessen ejede adskillige godser på Sjælland) at indgive en loyalitetsadresse i helstatsånd til Christian IX⁴. Den 30. november rejste han hjem igen til sit hus i Altona.

Der skulle imidlertid ikke gå mange dage, før spørgsmålet om Scheel-Plessens indtræden i den danske regering påny blev aktuelt. Hall havde åbenbart ikke helt opgivet tanken om at se en indfødt holstener som minister for Holsten, og han siges endnu i de første dage af december at have troet, at C. Moltke var villig til at overtage posten, Moltke kunne efter Halls mening blot ikke bestemme sig⁵. Dette var nu ikke helt korrekt, thi grunden til at Moltke holdt sig tilbage, var den, at han ivrigt arbejdede på at gennemføre Scheel-Plessens kandidatur,

¹ Kriegers dagbøger II, 362 f. Jf. Statsraadets Forhandlinger, ed. Aage Friis (1936), 31.

² L. N. Scheele, der var minister for Holsten 1854-57, havde ført en politik, der var vendt mod det holstenske ridderskab, idet han stræbte at fratage det dets patrimonialretspleje og dets skatteprivilegier. Jf. også s. 436.

³ Se nedenfor s. 435 og 438.

⁴ N. Neergaard: Under Junigrundloven II, 956 f.

⁵ M. P. Bruuns dagbøger under ⁵/₁₂ 1863.

og denne var tilsyneladende ikke så afvisende som tidligere, thi han udarbejdede nu en skriftlig redegørelse for sine anskuelser og sendte den til Moltke, der efter aftale lod den gå videre til Hall. Denne redegørelse, forsynet med en række bemærkninger, sendte Hall derpå tilbage til Moltke, der igen afleverede den til Scheel-Plessen d. 4. december¹. Moltke ledsagede den med en indtrængende bøn om ikke med det samme at afvise de i bemærkningerne fremsatte synspunkter, han skulle grundigt overveje dem og betænke, at monarkiets fremtid lå i hans hænder, og at en eventuel krig især ville gå ud over Holsten. Hvis Scheel-Plessen ikke ville forhandle med konseilspræsidenten gennem Hvidt², kunne han gøre det gennem ham, Moltke, der iøvrigt gav udtryk for ønsket om, at Scheel-Plessen ville forhandle med Reventlow-Criminil, før han traf sin beslutning.

Scheel-Plessens redegørelse findes ikke i hans arkiv, heller ikke Halls bemærkninger dertil. I Orla Lehmanns arkiv findes derimod en afskrift af redegørelsen og i A. F. Kriegers arkiv et par aktstykker, hvoraf i alt fald det ene efter al sandsynlighed synes at indeholde Halls bemærkninger³.

I sine »Vorschläge zum Zwecke friedlicher Erledigung der zwischen Dänemark und dem deutschen Bunde obwaltenden Differenzen« forudsatte Scheel-Plessen, at det Tyske Forbund ubetinget skulle anerkende Christian IX som hertug af Holsten og Lauenburg på basis af Londonprotokollen af 8. maj 1852. Hvis man dog ikke ville foretage en nærmere undersøgelse af de af hertug »Friedrich der Achte« rejste krav, skulle den danske konges besiddelse af hertugdømmerne lades uantastet, ligesom

¹ C. Moltke til Scheel-Plessen 4/12 1863 (Filmrulle III). I det følgende vil betegnelsen »Filmrulle« henvise til de i Rigsarkivet beroende mikrofilmoptagelser af Scheel-Plessens på Nehnten opbevarede arkiv.

² Måske assurancemægler Ed. J. Hvidt (1806—82), søn af politikeren L. N. Hvidt, der iøvrigt i sin ungdom havde været huslærer hos C. L. Scheel-Plessen på Lindholm. Se Da. biogr. Leks. XI (1937), 39 f.

³ R.A. Orla Lehmanns arkiv E III 11 og A. F. Kriegers arkiv II 9 a: Samlinger af aktstykker til tidshistorien, akter vedr. Scheel-Plessens og Reventlow-Criminils forligsplaner 1863 m. v.

kongen også gennem sin befuldmægtigede skulle kunne udøve sin stemmeret i forbundsforsamlingen.

Når denne anerkendelse var gået i orden, skulle man bevæge det Tyske Forbund til, foreløbigt og uden forbindende for fremtiden, at anerkende en selvstændig stilling for Holsten og Lauenburg, der fulgte af den af den danske konge sanktionerede grundlov for Danmark og Slesvig, og forbundet skulle ligeledes se bort fra den execution, det havde truet med.

Indtil man var nået frem til en sådan foreløbig overenskomst, skulle det hidtidige styre i Holsten og Lauenburg fortsætte, idet den kgl. regering dog skulle indskrænke sig til kun at anvende de administrative foranstaltninger, der var absolut nødvendige for en ordnet varetagelse af de offentlige anliggender. De embedsmænd, der under de forvirrede forhold nærrede betænkelighed ved at aflægge ed til kongen, skulle det betydes, at denne sag kunne bero indtil videre.

Efter afslutningen af denne foreløbige overenskomst mellem den danske regering og det Tyske Forbund skulle den øverste forvaltning i Holsten og Lauenburg strax ophæves og styret overgives til en minister for de to hertugdømmer, ved valget af hvilken kongen især skulle lade sig bestemme af, hvorvidt den pågældende gennem sin hidtidige virksomhed havde vundet hertugdømmernes tillid, således at kongen i ham kunne finde en effektiv støtte.

Som nærmere bestemmelse vedrørende den foreløbige forvaltning af Holsten og Lauenburg samt lovgivningen i så hen- seende opstillede Scheel-Plessen følgende punkter:

- 1) Bekendtgørelsen af 30. marts 1863 skulle ophæves.
- 2) Den hidtidige sondring mellem fælles- og særlige sager skulle forblive uforandret.
- 3) En ændring af det for tiden ifølge lov gældende told- område skulle være udelukket¹.

¹ Regeringens toldlovsforslag fra foråret 1863 indeholdt en bestemmelse om, at toldloven skulle træde i kraft fra 1. april 1864 som toldlov for Danmark og Slesvig og en ny toldgrænse oprettes ved Ejderen, hvis de holstenske stænder ikke inden den tid havde vedtaget loven i uændret skikkelse.

- 4) De særlige finanser skulle være fuldstændig uafhængige af den kgl. finansminister og skulle ledes udelukkende af ministeren for Holsten og Lauenburg.
- 5) Af de fælles indtægter skulle som hidtil en vis quotadel tillægges Holstens særlige finanser.
- 6) Holsten skulle til de fælles udgifter yde sit bidrag efter de samme quotaforhold med normalbudgettet af 28. februar 1856 som basis.
- 7) Udgifter herudover måtte kun pålægges Holsten med stænderforsamlingens godkendelse.
- 8) De summer, der efter forbundsbeslutningen af 10. marts 1858 var optaget af monarkiets fælles midler ifølge allerhøjeste, af Rigsrådet godkendte, resolutioner, skulle igen godskrives Holstens særlige finanser i et bestemt quotaforhold, med mindre stænderne skulle godkende handlingen.
- 9) De instruxer, som udenrigsministeren skulle give gesandten ved forbundsdagen, skulle godkendes af ministeren for Holsten og Lauenburg. Hvis de ikke kunne blive enige, skulle kongen afgøre spørgsmålet.
- 10) Udenrigsministeren og ministeren for Holsten og Lauenburg skulle i fællesskab gøre indstilling om, hvem der under provisoriet skulle repræsentere de to hertugdømmer i forbundsdagen.
- 11) Forandringer i lovgivningen angående de særlige anliggender kunne kun foretages ifølge bestemmelserne i de særlige forfatninger.
- 12) Regeringen for hertugdømmet Holsten skulle ophæves.
- 13) Hvad angik de under Scheeles styre udstedte, mod forfatningen stridende, forordninger, skulle den næste stænderforsamling have de nødvendige lovforslag forelagt.

Hermed havde Scheel-Plessen skitseret sine og dermed vel også store dele af det holstenske ridderskabs anskuelser om, hvorledes problemet skulle løses. Spørgsmålet var nu, hvad den danske regering ville sige hertil, på hvilke punkter den ville sætte sin kritik ind.

Det dokument, der ovenfor (s. 434) er blevet tilskrevet Hall: »Bemerkungen über die Vorschläge zu einer friedlichen Erledigung der zwischen Dänemark und dem Deutschen Bunde obwaltenden Differenzen« foreligger kun som afskrift, er anonym og udateret. Hvad den tidsmæssige placering angår, må det antages at ligge mellem d. 1. december 1863 (Scheel-Plessen rejste til Altona d. 30. november og skrev strax derefter sine »Vorschläge«), og d. 7.—8. december 1863 (forbundsexecutionen omtales ikke, og et andet aktstykke i samme pakke¹, dateret d. 8. december, omhandler det nævnte dokument). Det er da fristende at antage, at »Bemerkungen« er identisk med de bemærkninger, som Hall ifølge Moltkes brev af 4. december havde udarbejdet til Scheel-Plessens forslag, så meget mere som forfatteren til det både optræder meget myndigt, og også fordi han giver autoritative udtryk for den danske regerings hensigter og mål. Texten giver tydeligt udtryk for at være skrevet af regeringschefen.

Forfatteren (i det følgende kaldet Hall) indledte sin kritik med at slå fast, at kongen ikke kunne give afkald på, at embedsmændene aflagde ed til ham, og han alene skulle bestemme, hvordan og hvornår dette skulle ske. Dernæst fremførte han, at regeringen ikke kunne gå med til en voldgift på så ubestemt basis, som den af Scheel-Plessen foreslåede, men nok til en mægling, dog kunne man ikke anerkende de tyske magter som mæglere — hvad der ikke kan undre, eftersom disse jo var part i sagen. Man kunne også gå med til at behandle stridsspørgsmålene på en konference af Londontraktatens underskrivere på basis af aftalerne 1851/52 og kundgørelsen af 28. januar 1852. Hvor vigtigt det end måtte være for Danmark at få en garanti for en loyal udførelse af den overenskomst, som even-

¹ Mrk. »Notizen in Betreff der Bemerkungen über die Vorschläge zum Zwecke friedlicher Erledigung der zwischen Dänemark und dem deutschen Bunde obwaltenden Differenzen«. Dokumentet er anonymt og behandler spørgsmålet om, hvorledes beslutningen om forbundsexecutionen ændrede mulighederne for at opnå en forståelse med holstenerne. Jeg har ikke kunnet bestemme, hvem forfatteren er. En afskrift ligger iøvrigt i Scheel-Plessens arkiv (Filmrulle III).

tuelt ville blive sluttet, måtte det dog give afkald på en sådan garanti, da det stedsevarende formynderskab, som garantien ville medføre, ville være uforeneligt med en uafhængig stats beståen.

Hvad angår det i Scheel-Plessens redegørelse opstillede program for en foreløbig styrelse af Holsten og Lauenburg, ville Hall såvidt muligt have status quo bevaret under forhandlingerne, og den ledende grundsætning for forvaltningen måtte være embedsmændenes edsaflæggelse. Til de enkelte punkter bemærkede Hall, at forandringer i sontringen mellem fælles og særlige anliggender kun måtte foretages med billigelse af rigsrådet eller de holstenske stænder. Om toldloven udtalte han, at en forandring i toldområdet ikke lå i regeringens agt, og at det derfor ville være ønskeligt, om den nye for Danmark og Slesvig gældende lov, med de holstenske stænders billigelse eller ved en provisorisk lov, også blev gældende i Holsten. Til Scheel-Plessens punkt 8 ytrede Hall, at de vedkommende kgl. resolutioner var forelagt de holstenske stænder på samme måde som rigsrådet. Skulle en gentagen forelæggelse ønskes, ville en sådan kunne fås. Om punkterne 4, 5, 6, 7, 9, 10 og 11 oplyste Hall, at de deri fremsatte anskuelser stemte overens med regeringens synspunkter. De under 12 og 13 opstillede krav angik rent holstenske anliggender, og alt dette skulle altså ikke kunne volde vanskeligheder.

Hermed havde de to forhandlende parter præciseret deres stilling, og ingen af dem synes at have opgivet tanken om, at det endnu var muligt at komme til en forståelse. Både den 7. og 8. december skrev Scheel-Plessen breve til Moltke indeholdende flere, desværre nu tabte »indlæg« — højst sandsynligt yderligere oplysninger om hans standpunkt. Disse indlæg afleverede Moltke derpå til Hall¹.

Midt under forhandlingerne kom imidlertid d. 7. december budskabet om beslutningen om forbundsexecutionen, og den kom til at forandre Scheel-Plessens holdning, medens Hall, selv om han endnu d. 12. december havde sine tvivl om Scheel-

¹ Moltkes brev til Scheel-Plessen af 18/12 1863 (Filmrulle III).

Plessens hensigter, om denne fx. blot ønskede at trække sig ud af den holstenske affære¹, åbenbart stadig holdt fast ved håbet om, at der kunne komme noget gavnligt ud af forhandlingerne. Moltke kunne nemlig i sit brev af 13. december til Scheel-Plessen meddele, at han og Hall »idag« havde været i audiens hos kongen for at bede denne telegrafisk kalde Scheel-Plessen til København, så han kunne overtage posten som holstensk minister. Det vil være det bedste, siger Moltke, at Scheel-Plessen selv kommer til byen, idet mundtlige forhandlinger altid går lettere end skriftlige, og man er tillige fri for en mellemmand. Det vanskelige punkt i forhandlingerne, fremhævede Moltke, var toldsagen, men denne skulle efter aftalen mellem ham og Hall løses derved, at kongen skulle erklære, at toldgrænserne ikke skulle forlægges, og at regeringen derfor skulle forhandle med den nye minister for Holsten (Scheel-Plessen). Mere havde Moltke ikke kunnet opnå hos Hall, men denne havde forsikret ham, at ministeriet ikke påtænkte en definitiv flytning af toldgrænsen. Hall holdt den dog for nødvendig under executionen for at sikre finanserne den i Holsten indgåede del af intraderne. Efter Halls mening skulle der så senere finde en finansiel opgørelse sted mellem Danmark og Holsten, for at man ikke nu, hvor tiden var knap, skulle tabe det endelige mål af sigte under vidtløftige forhandlinger med finansministeriet.

Moltke bad igen indtrængende Scheel-Plessen om at overtage ministeriet for Holsten, hvad der ville få en ganske særlig betydning, hvis forbundsexecutionen skulle indtræffe. Scheel-Plessen var efter hans opfattelse den eneste, der kunne befri landet for den, ligesom han overhovedet var den eneste, der kunne hidføre en endelig og blivende ordening af monarkiets forhold.

Allerede dagen efter — d. 14. december 1863 — modtog Scheel-Plessen i Altona den kongelige kaldelse, og han satte sig samme dag til i et langt brev at svare kongen².

Det var nu anden gang i løbet af kort tid, at Scheel-Plessen

¹ Kriegers dagbøger III, 13.

² Scheel-Plessen til Christian IX, Altona 14. december 1863 (koncept), (Flimrulle II).

— vel nok et af de upopulæreste mennesker i Danmark — modtog en opfordring til at blive medlem af den danske regering. Også denne gang blev hans svar et afslag, grunden hertil anførte han i sit meget interessante brev til kongen.

Han udtalte her, at han ligesom grev Moltke meget gerne så monarkiet bevaret, og han ville gerne med sine svage kræfter arbejde med det for øje, hvis forholdene blot var af den art, at han ville kunne udrette noget som minister. Da han for 14 dage siden udkastede de forslag, som grev Moltke brugte som grundlag for sine forhandlinger med Hall, havde han ikke skjult for sig selv, at han derved ville komme i modstrid med de i Slesvig-Holsten fremherskende ønsker. Han havde imidlertid altid henvist til det nødvendige i at kunne resignere og kom altså ikke i modstrid med sin egen hidtidige virksomhed i det offentlige liv. Han havde desuden kunnet håbe på at finde støtte for forslagene hos adskillige mådeholdne og fredselskende mennesker. Han måtte gå ud fra, at øjeblikkets alvor havde åbnet ministrenes øjne for, at deres politik havde udsat monarkiet for store farer, og at de nu ville slå ind på en anden vej og gå ud fra aftalerne 1851/52. Men Hall havde ikke delt denne mening, idet han havde udtalt sig for et økonomisk opgør mellem Danmark og Holsten¹, og et sådant opgør var ikke omtalt i de nævnte aftaler. I løbet af de sidste 14 dage havde tingenes tilstand væsentligt ændret sig, og der var indtrådt sådanne omstændigheder, at man nu ikke skulle vente resultater af forhandlinger med Det tyske Forbund og de tyske stormagter af den slags, som han havde tænkt på, dengang han affattede sine forslag. Dengang undervurderede han ikke vanskelighederne, men i betragtning af den forholdsvis gunstige stemning hos de preussiske og østrigske kabinetter havde han holdt det for muligt, at en forbundsexecution i Holsten og Lauenburg kunne have været afvendt, og at man havde kunnet slutte en aftale mellem Danmark og forbundet om en særskilt administration for de to hertugdømmer under forudsætning af, at aftalerne 1851/52 senere skulle opfyldes. Forelå der en sådan overens-

¹ Jf. Moltkes brev af 13. december 1863.

komst, ville den, der skulle administrere Holsten (o: ministeren for Holsten), indtræde i en af begge parter godkendt provisorisk tilstand og derved få et hårdt tiltrængt rygstød, som han så meget mere ville få brug for, da en sådan provisorisk tilstand ikke svarede til ønskerne hos den holsten-lauenburgske befolkningens flertal, et flertal der tilmed var særdeles højroestet, og hvis ønsker fandt megen genlyd i Europa. Nu var beslutningen om forbundsexecutionen imidlertid taget den 7. december. Det var ganske vist lykkedes Østrig og Preussen at give den en mildere form, hvorved de havde gjort sig endnu mere upopulære end før, men nu kunne man næppe afvende den. Skulle man forhandle herom, måtte det ske på en helt anden basis, end han havde tænkt sig for 14 dage siden. Under disse omstændigheder ville det ikke være til nogen nytte, om han nu fulgte kongens kaldelse og kom til København. Hvis det havde været en kongelig befaling, ville han naturligvis strax have adlydt den, selv om han nærede bekymring for, at hans gentagne ophold i København under de nuværende omstændigheder ville kunne hidføre et af kongen ikke ønsket indtryk (Scheel-Plessen kendte sin upopularitet i Danmark!). Ingen anden grund end dette hensyn ville kunne holde ham tilbage, og han ville tværtimod gribe denne som alle andre lejligheder til at forsikre kongen om sin dybeste hengivenhed for ham.

Scheel-Plessens lange redegørelse, der ikke tidligere har været kendt, er et af de klareste vidnesbyrd, der haves om hans politiske holdning i tiden fra tronskiftet i november til det ekstraordinære, halvt private møde i den holstenske stænderforsamling d. 22. december. Hans skarpe blik for realpolitiske fakta havde fortalt ham, at der i den foreliggende situation ikke var mulighed for at gennemføre hans planer, og derfor ville han ikke kompromitere sig ved som minister for Holsten at redde en dansk regering, der i hans øjne ikke ville reddes. Samtidig med brevet til kongen underrettede han også Moltke, der blev dybt bedrøvet over den trufne beslutning. Moltke forstod vel hans motiver, men det formindskede ikke hans sorg, thi kongen behøvede Scheel-Plessen som rådgiver, og nu fryg-

tede Moltke at se Holsten overgå til prætendenten. Scheel-Plessen kunne efter Moltkes mening i København have virket for at holde monarkiets dele sammen¹.

Selv om Scheel-Plessen så mørkt på den storpolitiske udvikling, ville han dog stadig ikke opgive tanken om den forbindelse mellem kongeriget og hertugdømmerne, hvori han så disses vel. Dette medførte, at han fra årets slutning mistede meget af sin anseelse i hertugdømmerne, hvad der dog på ingen måde afholdt ham fra at følge sin egen kurs. Den ovenfor omtalte rejse til København havde således vakt en storm af harme mod ham, og at han afholdt sig fra at deltage i flere mere eller mindre private møder i de holstenske stænder, gjorde ikke sagen bedre. Scheel-Plessen overvejede nu en anden udvej for at bevare forbindelsen, og for at få et gunstigt sted til at fremsætte sine planer, valgte han at deltage i de holstenske stænders møde i Hamburg d. 22. december 1863². Hvad han nu ønskede, var en deling af Slesvig³. Den sydlige del af hertugdømmet skulle forenes med Holsten, den nordlige med Danmark, og de to grupper skulle så forenes i en personalunion under Christian IX. I denne tanke blev han varmt understøttet af Adolph Blome, også et fremtrædende medlem af ridderskabet. Dette standpunkt måtte naturligvis gøre augustenborgerne til endnu mere svorne fjender af ham end før, og deres presse faldt over ham med utilslørede trusler, der steg i styrke, da de tyske forbundstropper rykkede ind i Holsten, hvor forbundskommissærerne d. 12. januar 1864 oprettede en ny regering. De tilbød Scheel-Plessen at blive præsident for denne, men hentede sig et afslag, han var jo en erklæret modstander af såvel forbundsexecutionen som af de separatistiske bevægelser⁴.

¹ Moltke til Scheel-Plessen, Kbhvn. 17. dec. 1863 (filmrulle III).

² Carl Boysen: Carl Baron v. Scheel-Plessen, eine biographische Studie (1938), 67 f. Om Boysens bog se H. Hjelholt i H. T. 10. r. V.

³ Scheel-Plessen var altså inde på denne tanke betydeligt tidligere end af Aage Friis i Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark II (1939), 134, antaget.

⁴ Carl Boysen: Anf. værk, 72 f.

Fra de følgende bevægede måneder foreligger der ikke betydningsfulde vidnesbyrd fra Scheel-Plessens egen hånd om hans politik, men der er ingen grund til at antage, at han skulle have forladt sin plan om personalunionen med Danmark. I februar 1864 var han i Berlin, hvor han opsøgte både kongen og Bismarck, men det vides ikke, hvad han ville dem. Af senere offentliggjorte kilder fremgår det iøvrigt, at hverken den preussiske konge eller kronprinsen da eller senere kunne lide ham¹. Der ses ikke at have været knyttet nye forbindelser mellem ham og den danske regering i foråret 1864. Hans rejse til Berlin synes ikke at have fået den danske regering til at mistvivle om hans loyalitet. I marts 1864 indbragte Carl Ploug nemlig en interpellation i rigsdagen om beslaglæggelse af grev Schimmelmanns danske godser på grund af dennes dansk-fjendtlige indstilling. Herunder faldt talen også på Scheel-Plessen, der jo også var dansk storgodsbesidder, men hvis loyalitet blev anerkendt, og justitsministeren erklærede, at hans godser ikke kunne beslaglægges².

Ikke før april 1864 får vi atter et autentisk vidnesbyrd om hans politiske stilling.

Til Londonkonferencen, der begyndte den 20. april 1864, sendte de holstenske stænder, der var stærkt augustenborgsk sindede, en kommission, der skulle forklare deres standpunkt. Scheel-Plessen indså, at dette ikke måtte stå uimodsagt og udarbejdede sammen med nogle meningsfæller sin egen betænkning »den hohen zur Konferenz wegen der zwischen Deutschland und Dänemark obwaltenden Streitigkeiten versammelten bevollmächtigten Ministern zur hochgeneigten Erwägung»³. Betænkningen, der blev sendt til den østrigske udenrigsminister grev B. v. Rechberg, hvorfra den endte i det preussiske udenrigsministerium, falder i 4 afsnit. Det første er et angreb på den augustenborgske hertug Christian August. I andet afsnit afvises augustenborgernes arvekrav. Tredie afdeling er et varmt forsvar for for-

¹ Carl Boysen: Anf. værk, 75.

² Rigsdagstidende. Landstinget 1863—64, spalte 888.

³ Filmrulle I.

bindelsen med Danmark, der ifølge fjerde afdeling skal varetages ved en personalunion. Det er altså tydeligt, at Scheel-Plessen stadig holdt fast ved sit politiske program.

Omkring midten af maj 1864 indtraf der en episode af stor interesse, som man i det væsentlige kun har haft kendskab til gennem Aage Friis' referater¹ af et par breve (af 19. og 27. maj) i kongehusets arkiv. På grundlag af Scheel-Plessens arkiv er vi imidlertid nu i stand til at uddybe vor viden om dette intermezzo.

Scheel-Plessen stod i forbindelse med den tidligere politimester i Altona, Peter Friedrich Willemoës-Suhm (1816—91), der i december 1863 var blevet fordrevet af de indrykkende tyske tropper, og som i 1865 blev udnævnt til dansk kammerherre, en udnævnelse, der sikkert havde tilknytning til hans rolle som mellemmand mellem Christian IX og prins Hans på den ene og Scheel-Plessen på den anden side.

Den 14. maj 1864 skrev Willemoës-Suhm til Scheel-Plessen², at da denne nu har meddelt ham sine anskuelser om, hvorledes monarkiet skulle bevares³, har Willemoës-Suhm nu været i audiens hos Christian IX efter at have bedt om kongens tilladelse til at fremstille for ham, hvorledes kongens tilhængere i Holsten, især Scheel-Plessen, tænker om sagen. De mener ikke, at en ordning af monarkiet på grundlag af aftalerne 1851/52 sammen med en helstatsforfatning længere er mulig, dels fordi en sådan efter krigens resultater og de i Tyskland herskende stemninger ikke vil kunne opnåes, og dels fordi en helstatsforfatning ville forudsætte en gensidig imødekommenhed og god vilje hos befolkningerne i rigets dele, og denne gode vilje findes ikke. I Holsten ville man blot betragte det som et nyt forsøg på tyranni fra danskernes side, og i Danmark ville man ikke straks kunne opgive det gamle politiske spil. Man må finde en løsning, der kan tage bunden væk under de nationale

¹ Aage Friis: Anf. værk II (1939), 135 f.

² Filmrulle V indeholder hele den her anførte korrespondance.

³ Koncepten til Scheel-Plessens brev findes ikke i hans arkiv, men han kan også have underrettet Willemoës-Suhm mundtligt.

stridigheder og garantere monarkiets danske og tyske dels uafhængighed af hinanden. Dette kan kun ske ved, at Danmark får den nordlige del af Slesvig og Holsten den sydlige, hvorpå de to områder forenes under en personalunion under den danske konges scepter (altså Scheel-Plessens tanke under stændermødet i Hamburg 22. december 1863). Men i Holsten er troen på denne løsning svundet ind efter krigen. Det demokratiske parti vinder for hver dag mere terræn ved sin yderliggående agitation og terrorisme. Derfor vender store dele af befolkningen sine forhåbninger til Preussen, under hvis herredømme man finder den virksomste beskyttelse mod anarki og dansk supremati. Men både augustenborgere og »preussere« er enige om, at man skal »Los von Dänemark«, og krigen har bevist, hvor stor en understøttelse denne stræben får i Tyskland. Kongen ytrede hertil, at han ikke troede, at magterne ville tillade noget sådant. Willemoës-Suhm svarede, at det ikke kunne forhindres, med mindre det danske kabinet selv strakte hånden frem til en løsning af det nationale spørgsmål, og kongen måtte, for at nå til en sådan løsning, genvinde sine tyske undersåtters tillid og sympati. Dette ville kongen kun kunne opnå ved et fuldstændigt brud med de hidtil fulgte politiske anskuelser og ved at kalde en mand fra Holsten-Lauenburg som medlem af kabinettet. Denne mand skulle være af en sådan støbning, at hans person ville yde en garanti for den ærlige gennemførelse af den nye politiske ordning. *Dette er baron Scheel-Plessens anskuelse*, og i Scheel-Plessen ville kongen finde den rette mand. Med ham ville kongen vinde megen sympati, og dette ville modvirke alle augustenborgske og preussiske intriger.

Kongen mente, at en deling af Slesvig ville være meget vanskelig, da ingen ville være tilfreds med delingslinjen. Hertil svarede Willemoës-Suhm, at linjen skulle gå inden for det såkaldte blandede distrikt. Eventuelt tiloversblevne små enklaver ville i alt fald være et mindre problem end en hvilken som helst anden løsning. Kongen svarede, at når først freden var sluttet, ville Scheel-Plessen være den rette mand til at administrere Holsten, men for tiden, hvor kongen ingen magt havde over

Holsten, var der ingen grund til at kalde en minister for dette land. Willemoës-Suhm ytrede da, at dette heller ikke havde været hans mening, men at han ville anbefale Scheel-Plessen enten som konseilspræsident, eller at han skulle indtræde i et kabinet, dannet efter hans politiske anskuelser, som udenrigsminister, idet han bedst af alle kunne slutte fred. Kongen fandt dog ingen anledning til at afskedige Monrad. Han havde allerede talt med Monrad om Slesvigs deling, og denne havde fundet den antagelig, hvis Danevirke kunne blive grænsen, hvad kongen dog ikke troede, at magterne ville tillade.

Willemoës-Suhm sagde nu, at Monrad for meget hørte professor-partiet til, at man kunne vente noget godt af hans politik, og at kongens og monarkiets interesser gik forud for alt andet; disse blev dag for dag mere truede. Kongen svarede, at efter våbenhvilen måtte Monrad overlades mulighed for at slutte fred. Willemoës-Suhm ville da allerunderdanigst bede om, at Scheel-Plessen — hvis Monrad ikke fik en fred i stand — måtte overtage ledelsen af den danske politik på betingelse af, at krigen ikke brød ud igen, da han så ikke ville kunne redde monarkiet. Kongen sagde, at han alvorligt ville overveje sagen, men han ville ikke gå ind på alle betingelser, f. eks. at Rendsborg skulle være »Bundesfestung«, og Kiels havn ville han ikke give slip på. Kongen udtalte sig iøvrigt meget nådigt om Scheel-Plessen.

Næste morgen lod prins Hans Willemoës-Suhm kalde. Prinsen havde fået et referat af samtalen med kongen, og Willemoës-Suhm gennemdrøftede nu sagen med ham¹. Prinsen erklærede sig indforstået med alle punkterne og spurgte, om man kunne få et politisk program fra Scheel-Plessen. Navnlig ville han vide:

- 1) om Scheel-Plessen var beredt til at danne et ministerium eller indtræde i et,
- 2) hvilket program han ville opstille, og

¹ Aage Friis anfører (Tilskueren 1912, II, 360), at prins Hans allerede fra 1863 var en af de i politisk henseende bedst underrettede mænd i Danmark. Han havde gjort sit yderste for at få de ledende politikere til at indse, at den hall-monradske kurs ville medføre tabet af hertugdømmerne.

- 3) om kongen — hvis han godkendte Scheel-Plessens program — skulle kalde ham eller en anden, og i sidste fald, hvem?

Sine skriftlige anskuelser skulle Scheel-Plessen i en forsegleet kuvert mærket »Programm« sende til Willemoës-Suhms kone, der da måske endnu opholdt sig i Altona, og Willemoës-Suhm ville da sende den til prins Hans, der skulle give kongen den.

Den 30. maj 1864 skrev Willemoës-Suhm et brev til sin kone (?)¹. Da han i går var vendt tilbage til København (fra Altona?), begav han sig til prins Hans. Efter at han udførligt havde informeret denne, trådte kongen ind, og Willemoës-Suhm fortalte ham — efter at have givet ham brevet² — alt, hvad »Lindh.«³ (d.v.s. Scheel-Plessen) havde autoriseret ham til at sige. Kongen hørte interesseret på det og havde ingen alvorlige indvendinger, syntes endog at være villig til at gå ind på ideerne, når de faktiske forudsætninger var indtrådt. Den afstemning, der var tale om, opfattede kongen som kun gældende den del af Slesvig, der skulle afstås og var af den mening, at man ville foretrække en deling efter Scheel-Plessens anskuelse fremfor en fuldstændig udsondring, og at delingen var den bedste udvej. Da Bismarcks navn blev nævnt, blev kongen betænkelig; han var en farlig mand. Willemoës-Suhm svarede, at Scheel-Plessen var Bismarck fuldstændig voksen, og at Bismarck ville foretrække et sådant direkte skridt. Efter bordet udtalte kongen at han med stor tilfredshed havde læst Scheel-Plessens brev og ytrede sig meget anerkendende om ham.

Af Willemoës-Suhms breve fra begyndelsen af juni (uden modtagerangivelse men sikkert til Scheel-Plessen, da de nu befinder sig i hans arkiv) kan man se, hvorledes han stadig arbejder for at berede jorden for en politik som den ovennævnte, bl. a.

¹ Willemoës-Suhm til »Mein altes treues Herz«. Hun har åbenbart givet det videre til Scheel-Plessen, siden brevet nu ligger i hans arkiv.

² Sikkert det ovenfor nævnte program. Scheel-Plessens brev er formentlig det samme som det af Aage Friis omtalte af 27. maj.

³ Dette pseudonym bruges i hele dette brev. Scheel-Plessen ejede godset Lindholm ved Roskilde.

ved en lang samtale med udenrigsministeriets direktør P. Vedel, der dog stillede sig meget tvivlende over for den hele plan.

Det ville være interessant at få fuldt opklaret, i hvor vid udstrækning Willemoës-Suhms udtalelser dækker Scheel-Plessens anskuelser. I brevene er dog ikke fundet noget, der kunne tyde på, at Scheel-Plessen har protesteret overfor ham, så man kan vel gå ud fra, at der ikke har været uoverensstemmelser af nogen betydning. Man må derfor regne med, at Scheel-Plessen så sent som på dette tidspunkt (slutningen af maj 1864) har været beredt til at gribe aktivt ind i dansk politik, og at han endog havde tænkt sig at blive konseilspræsident eller udenrigsminister. Man har meget vanskeligt ved at forestille sig den situation, der var opstået, hvis Christian IX var gået ind på dette forslag. Noget resultat kom der dog ikke straks ud af forhandlingerne, men de viser, at man på højeste sted stadig har haft tillid til Scheel-Plessens loyalitet.

Navnlig Christian IX synes at have næret tiltro til, at redningen måtte komme fra den plessenske familie¹. Samtidig blev han mere og mere utilfreds med Monrads regering og kunne tænke sig at skifte den ud med en helstatsvenlig kreds af politikere. Dette bevirkede, at kongen støttede den danske gesandt i St. Petersborg, Carl Scheel-Plessens yngre broder Otto Plessens forsøg i denne retning. Denne plessenske episode skal kort omtales her². Fra slutningen af maj 1864 begyndte den russiske udenrigsminister, fyrst Gortchakoff, overfor Otto Plessen at påpege nytten af en personalunion for det danske monarki. Den 3. juni kunne Otto Plessen berette hjem, at fyrsten havde udtrykt den tanke, at den danske regering skulle henvende sig til en kreds af ledende mænd i Holsten, der ikke havde deltaget i den augustenburgske bevægelse, og hos dem opnå en udta-

¹ Krigsminister Reich nævner i sine optegnelser under 24. maj 1864 kongens «curieuse Forslag» om at høre både en holstener og en lauenborger for at finde en udvej. Se Danske Magazin 6. r. II, 173.

² Jf. N. Neergaard II, 1298 ff. Der findes i det plessenske arkiv intet til belysning af dette intermezzo, heller ikke det af Aage Friis (Den da. Reg. og Nordslesv.s Genfor. m. Danmark II (1939), 348, note 206 d) omtalte, af O. Plessen forfattede «Aperçu» om sit ophold i København.

lelse til gunst for personalunionen. Neergaard har sikkert ret, når han antager, at ideens ophavsmand var Otto Plessen selv, og at han især havde haft opmærksomheden henvendt på sin broder. Dette forslag kom imidlertid Monrad ubelejligt, hvis forhold til kongen ikke var godt, og Monrad havde desuden heller ingen tiltro til personalunionen¹. Alligevel satte kongen igennem, at Otto Plessen skulle gøre et forsøg på at sondere stemningen i Holsten, og Plessen mødtes derefter i Hamburg med sine to brødre Carl og Hugo, der måtte skuffe ham med meddelelsen om, at de og eventuelt også Adolph Blome var de eneste, der endnu troede på personalunionen, og med den besked rejste Otto Plessen videre til København. Christian IX holdt dog fast ved tanken om, at personalunionen, kombineret med en deling af Slesvig, skulle danne grundlaget for forhandlingerne på londonkonferencen, og så sig om efter et andet ministerium, der ville forhandle på dette grundlag². Han konfererede bl. a. med Andræ om dette spørgsmål³, og Otto Plessen forsøgte i ugen fra sin hjemkomst d. 14. juni til d. 20. juni at danne et ministerium på denne basis, men det var forgæves⁴ og endnu i knap 3 uger blev Monrad siddende som konseilspræsident. Otto Plessen har ved sit forsøg næppe tænkt på selv at komme frem som politiker, men sikkert så meget mere på sin broder Carl, idet denne situation danner en naturlig fortsættelse af den willemoës-suhmske episode fra maj måned, og begge gange var det iøvrigt prins Hans, der spillede en betydelig rolle⁵.

Disse frugtesløse forhandlinger, stemningen i Holsten og den hele storpolitiske udvikling synes imidlertid at have overtydet Scheel-Plessen om, at forbindelsen mellem kongeriget

¹ Under deres møde i juni diskuterede Otto Plessen og Monrad personalunionen ud fra hver sit synspunkt. Monrad indrømmede senere, at Plessens synspunkt sikkert havde været det rigtigste. Se D. G. Monrads Deltagelse i Begivenhederne 1864. En efterladt Redegørelse, udg. af Aage Friis (1914), 128 ff.

² Neergaard II, 1336.

³ Ibid., 1351.

⁴ D. G. Monrads efterladte redegørelse, 133.

⁵ Aage Friis i Tilskueren 1912, 360.

og hertugdømmerne ikke længere lod sig opretholde, og da Christian IX atter sendte en personlig opfordring til ham om at blive medlem af den regering, der afløste Monrads, havde Scheel-Plessen taget sit standpunkt, og hans svar til kongen blev atter et afslag.

Det havde alt længe trukket sammen til et brud mellem kongen og Monrad, og nok en gang så Christian IX sig om efter et nyt ministerium. Han forhandlede med Carl Moltke, der dog var svagelig og ude af stand til at lede en regering, og det blev i stedet C. A. Bluhme, der dannede det nye ministerium den 11. juli. Rimeligt er det, at Moltke har peget på Scheel-Plessen som medlem af regeringen, og dette faldt godt i tråd med kongens ønsker, og Bluhme modsatte sig det heller ikke. Den 11. juli skrev Christian IX et meget personligt brev til Scheel-Plessen, holdt i en fortrolig tone (»Lieber Plessen«), i hvilket han opfordrer ham til at overtage et ministerium, eftersom han altid har vist så megen kærlighed og trofast vedholdenhed til det danske monarki. Kongen gav endvidere udtryk for håbet om, at Scheel-Plessen hurtigt ville komme til ham og overtage posten¹. Sammen med kongens brev fulgte et brev fra Moltke, der skrev, at kongens henvendelse skete efter aftale med den nye konseilspræsident, og meningen var, at Scheel-Plessen skulle indtræde i ministeriet som minister uden portefeuille. Kongen ville iøvrigt gerne have en samtale med Scheel-Plessen. Af en efterskrift til hans brev ses det, at man anså sagen for så vigtig, at man sendte et pålideligt ministerialbud af sted med brevene². Indholdet af Scheel-Plessens afslag af 14. juli kendes fra Aage Friis' referat³. Han havde, skrev han, nu næsten opgivet alt håb, og den eneste udvej, der var tilbage, forekom ham heller ikke farbar, da de tyske stormagter krævede hertugdømmernes fuldstændige adskillelse fra kongeriget. Udvejen var den, at

¹ Filmrulle II.

² Ejendommeligt nok omtaler C. N. David, der selv deltog i dannelsen af det nye ministerium, ikke, at Scheel-Plessen var på tale. Se hans optegnelser gengivet i H. T. 8. r. V., 45—99.

³ Aage Friis: Anf. værk II (1939), 136.

det danske rigsråd selv skulle tage initiativet, bemyndige¹ kongen og ophæve novemberforfatningen og derpå med hensyn til hertugdømmerne tilbyde Tyskland sådanne garantier, at landsdelene i kongens besiddelse ville tjene tyske formål i ikke ringere grad, end om de ejedes af en tysk fyrste, der ikke tillige var konge i Danmark. Hertil ville bl. a. høre Slesvigs optagelse i det Tyske Forbund. Scheel-Plessen troede dog ikke selv på, at en plan som denne overhovedet havde nogen mulighed for at blive ført ud i livet, men hvis kongen ville forsøge, kunne han anvende ham til fremme af foretagendet uden vel at mærke at gøre ham til minister.

Derefter tog Scheel-Plessen sit parti og gik over i den preussiske lejr.

Både af samtiden og af eftertiden blev Carl Scheel-Plessen — hvad man let forstår — stemplet som landsforrædder. Man så kun den danske storgodsejer, den danske — omend holstenskfødte — embedsmand, der kæmpede mod Danmarks interesser, og som til sidst gik i preussisk tjeneste som overpræsident for de afståede landsdele. Hvad man ikke så, var at den samme mand omtrent til det sidste, så længe han endnu syntes, at der var håb, bestræbte sig på at bevare det danske monarkis enhed, omend hans midler til at opnå dette var forskellige fra det nationalliberale Danmarks. Glemmes må det heller ikke, at han nationalt og kulturelt set var splittet mellem dansk og tysk, udgået som han var af et miljø, det holstenske ridderskab, der i langt højere grad end borger- og bondestand havde bevaret ældre tiders kosmopolitiske indstilling. Karakteristisk for samtidens manglende forståelse af ham som politisk personlighed er, at medens man i Danmark udskreg ham som tysker, rasede den slesvigholstenske, og især den augustenburgske presse, mod hans påståede danskhed. Selv så han uden fjendtlige følelser tilbage på sin »danske« tid, således som hans tale ved den officielle preussiske overtagelse af Slesvig-Holsten i januar 1867 tydeligt viser².

¹ Således i Aage Friis' referat.

² Carl Boysen: Anf. værk, 255.

Zusammenfassung.

Carl Scheel-Plessen, von 1866 preussischer Oberpräsident der Herzogtümer Schleswig-Holstein, spielte zur Zeit der Trennung Schleswig-Holsteins von Dänemark keine geringe politische Rolle. Der wegen seiner Tätigkeit als Präsident der holsteinischen Ständeversammlung in Dänemark herzlich unbeliebte Freund des neuen dänischen Königshauses wurde trotzdem von massgebender dänischer Seite dreimal aufgefördert, Mitglied der dänischen Regierung zu werden, schlug es aber jedesmal ab, obwohl er doch vorher eingehende Verhandlungen deswegen geführt hatte. Das Ziel seines politischen Strebens war keine Trennung, sondern eine Verbindung zwischen Dänemark und den Herzogtümern.

Nachdem König Christian IX. am 18. November 1863 die »Novemberversfassung« unterschrieben hatte, empörte sich in Holstein die Stimmung gegen Dänemark, und viele holsteinische Beamte weigerten sich, dem neuen König zu huldigen. Der Konseilspräsident C. C. Hall wünschte deshalb einen einflussreichen Holsteiner als Minister für Holstein, um die Gemüter zu beruhigen. Graf Carl Moltke schlug dann S.-P. vor und wurde in diesem Vorhaben vom englischen Gesandten, Sir Augustus Paget, unterstützt. S.-P. aber war mit der Politik der dänischen Regierung nicht einverstanden und konnte deshalb an der Regierung nicht teilnehmen. Ende November kehrte er aus Kopenhagen nach Holstein zurück.

C. C. Hall hatte aber seine Pläne mit S.-P. nicht aufgegeben, und auch Carl Moltke war in dieser Richtung tätig. Anfang Dezember schickte dann S.-P. in schriftlicher Form seine politischen Anschauungen durch Moltke zu Hall, der sie, mit seinen eigenen Bemerkungen versehen, an S.-P. zurückgehen liess. In seinen »Vorschläge zum Zweck friedlicher Erledigung der zwischen Dänemark und dem Deutschen Bunde obwaltenden Differenzen« setzte S.-P. voraus, dass der Deutsche Bund auf Grundlage des Londoner Protokolls vom 8. Mai 1852 Christian IX. als Herzog von Holstein und Lauenburg unbedingt anerkennen sollte.

Wenn dies geschehen war, müsste man den Bund dazu bewegen, eine von der Novemberversfassung herausgehende selbständige Stellung Holsteins und Lauenburgs anzuerkennen, und der Bund sollte auch von der Execution absehen. Bis dies vorläufige Abkommen sollte die kgl. Verwaltung in Holstein und Lauenburg fortsetzen. Nach dem Abkommen sollte aber die oberste Verwaltung aufgehoben und die Leitung derselben von einem Minister

für Holstein-Lauenburg, der das Vertrauen der Bevölkerung geniess, übernommen werden. Ausserdem stellte S.-P. für die Verwaltung der beiden Herzogtümer ein Programm mit 13 Punkten auf.

Aus Halls Bemerkungen dazu stellte es sich heraus, dass die beiden von einander nicht weit entfernt waren, dann aber beschloss der Bund am 7. Dezember, die Execution ins Werk zu setzen, welches die Haltung S.-P.'s ganz änderte, während Hall noch nicht alle Hoffnung aufgab und den König dazu bewegte, S.-P. nach Kopenhagen zu berufen. Am 14. Dezember 1863 schlug S.-P. die kgl. Berufung ab. Doch hatte er die Verbindung der Herzogtümer mit Dänemark noch nicht aufgegeben, wollte sie aber nun mit einer Teilung Schleswigs zusammenknüpfen, in der Weise dass Holstein mit dem südlichen Teil Schleswigs und Dänemark mit dem nördlichen Teil unter einer Personalunion als ein Reich weiterleben sollten. Deshalb verlor S.-P. in der folgenden Zeit einen beträchtlichen Teil seines grossen Ansehens in Holstein. An diesem Gedanken hielt er fortan fest, bis ihn der Krieg darüber belehrt hatte, dass er politisch unausführbar war.

Mitte Mai 1864 spielte sich eine Episode von grossem Interesse ab. Willemoës-Suhm, ehemaliger Polizeimeister in Altona, benutzte eine Audienz bei Christian IX. dazu, die Gedanken S.-P.'s über die Personalunion dem König vorzulegen. W.-S. gab weiter der Auffassung Ausdruck, dass eine Erledigung der Streitfragen nur dadurch erreicht werden könnte, dass S.-P. entweder dänischer Konseilspräsident oder Aussenminister wurde. Der König war interessiert, wollte doch den Konseilspräsidenten D. G. Monrad nicht entlassen, äusserte aber, dass S.-P. der rechte Mann sei, die Herzogtümer nach dem Kriege zu verwalten. Prinz Hans wurde vom König darüber unterrichtet und erbat sich ein politisches Programm S.-P.'s.

Es kann kein Zweifel darüber bestehen, dass S.-P. mit den Äusserungen W.-S.'s einverstanden war, der Plan hatte aber wie bekannt keinen Erfolg.

Mai—Juni 1864 traf dann eine neue Episode mit Anknüpfung an S.-P. ein. Der russische Aussenminister, Fürst Gortchakoff, hatte dem dänischen Gesandten in Rusland, Otto Plessen, einem jüngeren Bruder S.-P.'s, gegenüber erklärt, dass eine Personalunion der rechte Ausweg sei, und dass die dänische Regierung sich an bedeutende Holsteiner deswegen wenden solle. Otto Plessen dachte hier ohne Zweifel an seinen Bruder, der ihn aber mitteilen musste, dass nur wenige vom holsteinischen Adel an der Personalunion festhielten. Während eines Besuches in Kopenhagen ver-

suchte Otto Plessen trotzdem, eine Regierung auf Grundlage dieses Programms zu bilden, hatte aber keinen Erfolg. Während des Krieges hatte sich S.-P. darüber überzeugt, dass sich die Verbindung der Herzogtümer mit Dänemark nicht länger aufrechterhalten liess. Deshalb musste er eine neue Berufung des Königs (vom 11. Juli 1864), in die Regierung einzutreten, abschlagen, obwohl der neue dänische Konseilspräsident, C. A. Bluhme, mit der Berufung einverstanden gewesen war. Dies war der letzte Versuch, ihn auf dänischer Seite anzuwenden, und nach dem Wienerfrieden trat er dann in preussischen Dienst ein.
